

Významné druhy brouků (Coleoptera) zámeckého parku v Horšovském Týně. 1. Kovaříkovití (Elateridae)

Jiří Lahoda

Chrastavice 89, 344 01 Domažlice, e-mail: j.lahoda@centrum.cz

LAHODA J. 2013: Významné druhy brouků (Coleoptera) zámeckého parku v Horšovském Týně. 1. Kovaříkovití (Elateridae) (Important beetle species (Coleoptera) of the castle park in Horšovský Týn. Part 1. Click beetles (Elateridae)). – Západočeské entomologické listy, 4: 69–73. Online: <http://www.zpcse.cz/entolisty/entolisty.html>, 11-10-2013.

Abstract. The results of the xylophagous beetle research realized in the area of the castle park in Horšovský Týn (western Bohemia) from 1998 are presented. The locality characterized by frequent occurrence of old oaks and lime trees is abundant on the endangered beetle species associated with dying wood and represents the rare habitat in western Bohemia. This part of study presents the most valuable species of click beetles (Elateridae). The records of *Ampedus brunnicornis* Germar, 1844, *Ampedus praeustus* (Fabricius, 1792), *Crepidophorus mutilatus* (Rosenhauer, 1847), and *Lacon querceus* (Herbst, 1784) are the most interesting and valuable.

Key words: Coleoptera, Elateridae, faunistics, Czech Republic, western Bohemia

ÚVOD

Zámecký park, náležející do areálu zámku v Horšovském Týně, patří z hlediska početného výskytu starých listnatých stromů, především dubů a lip a na ně vázané fauny xylofágních brouků (Coleoptera), mezi výjimečné lokality v rámci Plzeňského kraje. Přesto mně nejsou známy žádné systematické entomologické aktivity, které by se poznáním brouků (Coleoptera) na této pozoruhodné lokalitě v minulosti zabývaly. Pouze okrajově se zámeckého parku týkají práce zaměřené na tesaříkovité (Cerambycidae) a střevlíkovité (Carabidae) brouky domažlického regionu (KEJVAL 1996; KEJVAL & LAHODA 2008). Lokalita tak zřejmě zůstala až do devadesátých let 20. století entomology zcela nepovšimnuta. Její současné poznání vychází až z výsledků příležitostného průzkumu, který jsem zde započal v roce 1998 s důrazem na druhy brouků vázaných na mrtvé a odumírající dřevo. Předkládaná práce, zaměřená na kovaříky (Elateridae), je prvním ze zamýšlené série příspěvků, kterými chci představit nejzajímavější zjištěné druhy Coleoptera. Výsledky doplňuji o jednotlivé nálezy Z. Kejvala (Muzeum Chodska, Domažlice), který v parku v posledních letech rovněž působil.

POPIS LOKALITY

Zámecký park v Horšovském Týně byl v roce 1995 vyhlášen národní kulturní památkou, která je součástí areálu hradu a zámku. Vlastní zámecký park má roz-

lohu asi 40 hektarů a původně sloužil jako renesanční zahrada, která byla na počátku 20. století přebudována na přírodně krajinářský park s významnou řadou cizokrajných dřevin a dvěma rybníky.

Nejcennější partií zámeckého parku je acidofilní doubrava (Obr. 1), zabírající přibližně 8 hektarů centrální části parku. Prudký jihozápadní svah nad Křakovským potokem s nadmořskou výškou 380–420 metrů je porostlý starými doupnými duby (*Quercus* spp.) s vtroušenými jedinci borovice lesní (*Pinus sylvestris*), lip (*Tilia* spp.) a bohužel také místy invazivně se projevujícím trnovníkem akátem

Obr. 1. Interiér staré doubravy v zámeckém parku v Horšovském Týně.

Fig. 1. Interior of old oak forest in the castle park in Horšovský Týn.

(*Robinia pseudoaccacia*). Keřové patro je tvořeno zejména hlohy (*Crataegus* spp.), dříšťálem (*Berberis vulgaris*), zimolezy (*Lonicera* spp.), janovcem (*Juniperus communis*), lískou (*Corylus avellana*) a uměle vysázeným tisem červeným (*Taxus baccata*) (HEIKE 1984). Bylinno-travní patro je tvořeno zejména společenstvem kostřav (*Festuca* spp.) a metlic (*Deschampsia* spp.), ve kterém se lokálně vyskytuje brusnice borůvka (*Vaccinium myrtillus*) a vzácně náprstník velkokvětý (*Digitalis grandiflora*). V zastíněných a vlhčích partiích dominují nitrofilní druhy

Obr. 2. Odumírající stromy napadené tracheomykozou.
Fig. 2. Dying trees affected by tracheomyces.

Obr. 3. Aplikované stromové pasti u stromových dutin.
Fig. 3. Traps applied near the tree cavities.

kopřiva dvoudomá (*Urtica dioica*), vlašovičnick větší (*Chelidonium majus*) a netýkavky (*Impatiens* spp.). Vlastní doubrava je v současné době dožívající, téměř bez zmlazujícího podrostu a v některých jejích partiích dochází k invazivnímu šíření trnovíku akátu. Značná část je napadena tracheomykozními houbami způsobujícími rychlé odumírání napadených stromů (Obr. 2).

Podle klasifikace z Atlasu podnebí Česka (KOLEKTIV AUTORŮ 2007) spadá lokalita do oblasti mírně teplé s průměrnou roční teplotou 7–8°C a průměrnými ročními srážkami 500–550 mm. Zámecký park leží v mapovém čtverci 6443 faunistického mapování.

MATERIÁL A METODIKA

Ke sběru brouků byly použity běžné metody, kterými jsou zejména oklepávání vegetace, smyk podrostu, prosev detritu, odchov larev, prohlížení dutin a tlející dřevní hmoty a dále stromové pasti s roztokem červeného vína a kvasnic v blízkosti otevřených dutin (Obr. 3). V několika posledních letech byla použita metoda lovu na UV světlo, individuální noční sběry na kmenech a poblíž dutin doupných stromů (dub, lípa). K odchytu níže uvedených kovaříků byly použity zejména poslední dvě metody.

Veškerý materiál byl determinován autorem, některé jedince determinčně problematických druhů revidoval J. Mertlík. Dokladový materiál je uložen ve sbírce autora, kusy sbírané Z. Kejvalem pak v depozitáři Muzea Chodska v Domažlicích (dále MCH).

Informace k charakteristice jednotlivých druhů a nomenklatura byly převzaty z práce LAIBNERA (2000), zařazení do kategorií ohrožení je podle FARKAČE et al. (2005). Údaje k faunistickému mapování v Plzeňském kraji a fotografie vybraných druhů kovaříků jsou převzaty z internetového zdroje (DUŠÁNEK & MERTLIK 2004–2013).

Doprovodné fotografie lokality byly pořízeny autorem.

VÝSLEDKY

Na území zámeckého parku bylo autorem zjištěno 37 druhů kovaříků (Elateridae). Níže uvedený komentovaný přehled zahrnuje zjištěné druhy klasifikované v Červeném seznamu (FARKAČ et al. 2005) a druh *Procaerus tibialis* (Lacordaire, 1835), který považuji za významný z hlediska regionální faunistiky.

Ampedus brunnicornis Germar, 1844

16.IV.2003, 1 ex.; 28.IV.2003, 2 ex.; 30.VII.2003, 1 ex.; 30.IV.2004, 3 ex., Kejval lgt. (MCH); 6.V.2004, 1 ex.; imaga jsem našel v červeném trouchu na okrajích dutin i uvnitř dutin.

Larvy žijí ve dřevě napadeném hnědou (červenou) hnilobou převážně ve ztrouchnivělé středové části stojících kmenů dubů. V ČR a SR lokálně po celém území. Zranitelný druh; v Plzeňském kraji udáván ze tří čtverců faunistického mapování.

Ampedus praeustus (Fabricius, 1792) (Obr. 5)

11.V.2004, 1 ex.; 26.V.2005, 1 ex.; 14.IV.2007, 5 ex.; V.2012, 2 ex.; nalézán v červeném trouchu osluněných pařezů a padlých kmenů přístupných deštovým srážkám (Obr. 4). Uvedené nálezy představují vybraný vzorek záznamů jinak na lokalitě vícekrát

Obr. 4. Stanoviště *Ampedus praeustus* v zámeckém parku v Horšovském Týně.

Fig. 4. Habitat of *Ampedus praeustus* in the castle park in Horšovský Týn.

Obr. 5. *Ampedus praeustus* (Fabricius, 1792)
Fig. 5. *Ampedus praeustus* (Fabricius, 1792)

zjištěného druhu – neuvádím zde data z opakovaných dalších pozorování.

Druh zapojených listnatých porostů. Jedná se o druh indikující přirozené procesy rozpadu ležících kmenů a jejich částí. Tento druh byl na většině území vyhuben, poslední šance na přežití mu skýtají nepřístupné rokle, skaliska, suťové lesy nebo území mysliveckých obor. Lokálně po celém území. Zranitelný druh; v Plzeňském kraji udáván ze čtyř čtverců faunistického mapování.

Brachygonus megerlei (Lacordaire, 1835) (Obr. 6)

14.VII.2009, 1 ex.; 10.VII.2010, 1 ex.; oba kusy přiletěly na UV světlo.

V enklávách zachovalých listnatých lesů a hájů. Zranitelný druh; v Plzeňském kraji má známý výskyt pouze na této lokalitě.

Calambus bipustulatus (Linnaeus, 1767)

17.XI.2005, 2 ex.; oba kusy byly v kukelné komůrce pod vrstvou mechu na kmeni dubu. Uvedený nález představuje jen jeden ze záznamů jinak na lokalitě vícekrát zjištěného druhu – neuvádím zde data z opakovaných dalších pozorování.

Osidluje řídké listnaté a smíšené lesy. V ČR a SR lokálně po celém území. Téměř ohrožený druh; v Plzeňském kraji udáván ze čtyř čtverců faunistického mapování.

Obr. 6. *Brachygonus megerlei* (Lacordaire, 1835)
Fig. 6. *Brachygonus megerlei* (Lacordaire, 1835)

***Cardiophorus gramineus* (Scopoli, 1763)**

25.V.2003, 1 ex., Kejval lgt. (MCH); 17.IV.2004, 1 ex.; 11.V.2004, 1 ex.; oba kusy byly nalezeny v okolí pravděpodobně rodných dutin (Obr. 3).

Vývoj larev v tlejícím dřevě různých listnatých stromů, častěji v dutinách dubů nebo topolů. Druh volných osluněných lokalit listnatých i smíšených lesů. V ČR a SR velmi lokálně a jednotlivě. Zranitelný druh; v Plzeňském kraji udáván ze dvou čtverců faunistického mapování.

***Cardiophorus nigerrimus* Erichson, 1840**

3.VI.2001, 1 ex.; 20.VI.2001, 1 ex.; 14.VII.2009, 1 ex.; imaga sbírána nejčastěji oklepem, 1 ex. přiletěl na UV světlo. Na lokalitě pozorovány další kusy.

Larvy žijí v mezofilních půdách světlých listnatých a smíšených lesů. V ČR a SR lokálně. Téměř ohrožený druh; v Plzeňském kraji udáván z více čtverců faunistického mapování.

***Crepidophorus mutilatus* (Rosenhauer, 1847)**

24.VI.2008, 1 ex., imago sebráno při nočním sběru, pravděpodobně v blízkosti rodné dutiny na lípě.

Žije v tlejícím dřevě listnatých stromů v přírodně zachovalých lesích od nížin až do hor. Stenoekní, kriticky ohrožený druh; v Plzeňském kraji má známý výskyt pouze na této lokalitě.

***Lacon querceus* (Herbst, 1784) (Obr. 7)**

28.IV.2003, 1 ex.; 6.V.2004, 1 ex. (MCH); 11.V.2004, 1 ex.; všechny kusy byly nalezeny v dutině dubu se suchým červeným trouchem.

Vzácný stenoekní druh teplejších prosluněných lesů nižších poloh. Larvy se vyvíjejí v tlejícím dřevě dubů napadeném dřevokaznými houbami (zejména soliterní stromy). Ohrožený, zákonem chráněný druh; v Plzeňském kraji má známý výskyt pouze na této lokalitě.

***Procraerus tibialis* (Lacordaire, 1835)**

9.VII.2003 1 ex.; 6.V.2004, 2 ex.; 24.VI.2008, 1 ex.; přiletěl na UV světlo.

V parcích, listnatých a smíšených lesích. V ČR a SR rozptýlen po celém území; v Plzeňském kraji udáván ze třech čtverců faunistického mapování.

***Stenagostus rufus* (DeGeer, 1774)**

14.VII.2009, 1 ex.; 10.VII.2010, 1 ex.; oba exempláře přiletěly na UV světlo.

Vývoj probíhá v podzemních částech dřeva a kůry pařezů borovice, kde jeho larvy požírají především larvy různých druhů tesaříků (Cerambycidae) (ČECHOVSKÝ 1990). V ČR a SR lokálně a pak dosti početně. Téměř ohrožený druh; v Plzeňském kraji udáván ze šesti čtverců faunistického mapování.

Úplný přehled zjištěných druhů

Druhy jsou seřazeny abecedně. Není uveden počet sebraných jedinců, neboť ten neodpovídá četnosti výskytu na lokalitě.

Adrastus rachifer (Geoffroy, 1785), *Adrastus pallens* (Fabricius, 1792), *Agriotes acuminatus* (Stephens, 1830), *A. obscurus* (Linnaeus, 1758), *A. pilosellus* (Schönherr, 1817), *A. sputator* (Linnaeus, 1758), *A. ustulatus* (Schaller, 1783), *Agrypnus murinus* (Linnaeus, 1758), *Ampedus balteatus* (Linnaeus, 1758), *A. brunnicornis* Germar, 1844, *A. pomorum* (Herbst, 1784), *A. praeustus* (Fabricius, 1792), *A. sanguineus* (Linnaeus, 1758), *Anostirus castaneus castaneus* (Linnaeus, 1758), *Athous haemorrhoidalis* (Fabricius, 1801), *A. subfuscus* (O. F. Müller, 1767), *A. vittatus* (Fabricius, 1792), *Brachygonus megerlei* (Lacordaire, 1835), *Calambus bipustulatus* (Linnaeus, 1767), *Cardiophorus gramineus* (Scopoli, 1763), *C. nigerrimus* Erichson, 1840, *C. ruficollis* (Linnaeus, 1758), *Cidnopus pilosus* (Leske, 1785), *Crepidophorus mutilatus* (Rosenhauer, 1847), *Dalopius marginatus* (Linnaeus, 1758), *Denticollis linearis* (Linnaeus, 1758), *Dicronychus cinereus* (Herbst, 1784), *Hemicrepidius hirtus* (Herbst, 1784), *H. niger* (Linnaeus, 1758), *Kibunea minuta* (Linnaeus, 1758), *Lacon querceus* (Herbst, 1784), *Limonius aeneoniger* (DeGeer, 1774), *L. poneli* Leseigneur & Mertlik, 2007, *Melanotus castanipes* (Paykull, 1800), *Procraerus tibialis* (Lacordaire, 1835), *Prosternon tessellatum* (Linnaeus, 1758), *Stenagostus rufus* (DeGeer, 1774).

Obr. 7. *Lacon querceus* (Herbst, 1784)

Fig. 7. *Lacon querceus* (Herbst, 1784)

ZÁVĚR

Příspěvek shrnuje nálezy nejzajímavějších kovařikovitých brouků (Elateridae) na území zámeckého parku v Horšovském Týně. Celkem zde bylo nalezeno 37 druhů kovaříků, z toho 9 druhů uvedených v Červeném seznamu ohrožených druhů České republiky (FARKAČ et al. 2005), v kategoriích: kriticky ohrožený – *Crepidophorus mutilatus*; ohrožený – *Lacon querceus*; zranitelný – *Ampedus brunnicornis*, *Ampedus praeustus*, *Brachygonus megerlei*, *Cardiophorus gramineus*; téměř ohrožený – *Calambus bipustulatus*, *Cardiophorus nigerrimus* a *Stenagostus rufus*; *Lacon querceus* patří navíc mezi zákonem chráněné druhy. Nálezy *Brachygonus megerlei*, *Crepidophorus mutilatus* a *Lacon querceus* jsou významné také z hlediska regionální faunistiky jako zřejmě první údaje o výskytu v Plzeňském kraji.

Všechny výše komentované druhy jsou vázány na staré listnaté, zejména dubové, lesy a rozkládající se dřevní hmotu (s výjimkou *Stenagostus rufus*, jehož vývoj je podmíněn přítomností starých borovic), a patří k cenným indikátorům zachovalosti a kontinuity přírodního prostředí. V roce 2010 Město Horšovský Týn ve spolupráci se společností Lesy ČR realizovalo na území zámeckého parku naučnou stezku, jejíž součástí je i informační tabule, která veřejnost seznamuje s výjimečnými hodnotami lokality z hlediska výskytu vzácných a ohrožených druhů brouků. Jelikož zámecký park nemá dosud zpracovaný plán péče a dosavadní dendrologické zákroky jsou zde nahodilé a nekonceptní, může tento příspěvek posloužit orgánům státní správy jako podklad pro jejich rozhodování o dalším osudu zámeckého parku.

PODĚKOVÁNÍ

Velmi rád bych chtěl touto cestou poděkovat Stanislavu Benediktovi (Plzeň) za cenné rady a poznámky při tvorbě tohoto příspěvku, Jiřímu Skuhrovcovi (Výzkumný ústav rostlinné výroby, Praha) za anglický překlad. Za kritické připomínky k obsahu děkuji Josefu Mertlikovi (Pohřebačka) a Jiřímu Vávrovi (Ostravské muzeum, Ostrava).

LITERATURA

- ČECHOVSKÝ P. 1990: Poznámky k bionomii některých kovaříků (Coleoptera, Elateridae). – Zprávy Československé společnosti entomologické při ČSAV, 26: 136–145.
- DUŠÁNEK V. & MERTLIK J. 2004–2013: Elateridae. Click beetles of the palearctic region. – Dostupné online na adrese <http://www.elateridae.com> (navštíveno 31.8.2013).
- FARKAČ J., KRÁL D. & ŠKORPÍK M. (eds) 2005: Červený seznam ohrožených druhů České republiky. Bezobratlí (Red list of threatened species in the Czech republic. Invertebrates). – Agentura ochrany přírody a krajiny, ČR, Praha, 760 pp.
- HEIKE K. 1984: České zámecké parky a jejich dřeviny. – Státní zemědělské nakladatelství, Praha, 459 pp.
- KEJVAL Z. 1996: Příspěvek k faunistice tesaříkovitých (Coleoptera: Cerambycidae) okresu Domažlice. – Erica (Plzeň), 5: 123–132.
- KEJVAL Z. & LAHODA J. 2008: Střevlíkovití brouci (Coleoptera: Carabidae) okresu Domažlice. – Sborník Západočeského muzea v Plzni, 109, 51 pp.
- KOLEKTIV AUTORŮ 2007: Atlas podnebí Česka. – Český hydrometeorologický ústav a Univerzita Palackého v Olomouci, Praha, 256 pp.
- LAIBNER S. 2000: Elateridae České a Slovenské republiky. – Kabourek, Zlín, 292 pp.